

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-р Ангел Димитров

за дисертационния труд на Димитър Тодоров Петров

„Албанците в Република Македония – на ръба на две столетия, на границата между три държави. Проблеми на политическата и социалната трансформация на общността – края на XX и началото на XXI век“, специалност „Нова и най-нова история“

Научен ръководител чл. кор. проф. д. и. н. Иван Илчев

Предложеният дисертационен труд на Димитър Петров за получаване на научно-образователната степен „доктор“ се вписва изцяло в една от по-новите, деликатни и затова обичайно проблематични за убедително осъществяване форми на историческо изследване – история на съвременността. Формално гледано, двайсетината последни години обхванати от изследването принадлежат на миналото, но събитията които ги изпълват остават незавършени, с неизчерпана социална енергия и зависими както от собствената логика на развитие, така и – в конкретния случай дори в по-голяма степен – от влиятелни външни фактори. Затова и резултатите им са колкото подвластни на аналитично прогнозиране, толкова и заредени с предупредителните сигнали за възможни обрати или поне усложнения в осъществяването на заявените от обекта на изследването цели. Това предопределя интердисциплинарния подход при всяко историческо изследване на съвременността, разполагането му в няколко тематични пояса и обективни усложнения поради липсата на достатъчно солиден документален материал. Тези особености са типични за повечето изследвания с такъв исторически профил, а трябва да подчертаем, че документалната недостатъчност е подчертана и дори неизбежна – по обективни и конюнктурни политически причини с македонски адрес – при изследване посветено на Р. Македония.

Обръщам внимание върху особеностите на изследвания времеви период, защото са характерни и за дисертационния труд на Дим. Петров. Когато вниманието е насочено към Р. Македония и към социално-икономическото и културно развитие, както и към политическите амбиции на местните албанци, водещите тенденции изглеждат достатъчно сигурни и необратими – състояние, вярно анализирано от Петров. Констатираната

възходяща линия в развитието на албанското малцинство обаче не облекчава особено усилията на автора, основно поради твърде амбициозната задача на изследването: „да представи политическата и социалната трансформация на албанците в Р. Македония и нейната роля за изграждането на социални и културни модели, връзки и идентичности, които се развиват“. Защото глобализираният – като цел – анализ на превръщането на местните албанци от „македонски“ дял на „югославското“ албанско цяло в самостоятелна малцинствена група, от контролирано маргинализираната националност в политически активен до агресивност фактор, от културно изостанала в ускорено развиваща се локална общност, е колкото оправдана, толкова и претенциозна задача на фона на радикалното преустройство на цялото населявано от албанци геополитическо пространство. В случая интердисциплинарният подход става неизбежен, но социологическият и политологическият му компоненти започват да доминират над историческия, без да достигат обаче необходимите обхват и дълбочина. Авторът е направил усилие да преодолее тази диспропорция, затова – макар и тя да остава характерна за дисертационния труд – е достигнато до относителен баланс при представянето на изследваните процеси. Този баланс е постигнат сполучливо и в автореферата, който отговаря на научните критерии.

Дисертационният труд на Д. Петров обхваща период с фундаментално значение както за цялостното пренареждане на Югоизточна Европа, така и въобще за европейския Изток. Тук преходът от едно историческо състояние в друго продължава, макар и при сериозни различия по обхват, дълбочина и скорост в зависимост от силата на натиска на миналото върху настоящето, от потенциала за промени и развитие, както и от способността да се открият и следват ориентирите на позитивите тенденции в социо-културното развитие на модерния свят. В този смисъл албанците въобще и конкретно албанците в Р. Македония са регионален играч с впечатляваща енергия, макар че действително остават недостатъчно познати и често преднамерено оценявани. Това прави темата на предложения труд важна и необходима заради нейното собственото значение, и като част от възможността за разбиране на случващото се в Р. Македония и в т.н. Западни Балкани.

Предложеният труд е структурно организиран в увод, четири глави и заключение на 220 страници – приемлив обем за дисертационно изследване. Освен задължителната

библиография и показалци, приложените карти и таблици със статистически данни – общо още 39 стр. – добавят допълнителна информация по темата и частично облекчават текста. Направеният в Увода преглед на литературата и източниците по темата е коректен, но е ограничен основно върху проучванията адресирани към албанците. Споменаването там на по-общи изследвания за Р. Македония, в които албанската тема е частично, но аналитично засегната и които авторът очевидно познава, биха уплътнили представата за използваните от него източници.

Първата глава „Теоретични перспективи“ (4 параграфа, 45 с.) обосновава теоретичния фундамент на работата и е доказателство за солидната теоретична подготовка на автора. Тя е необходима поради спецификата на отношенията между мнозинството и едно малцинство и оспорвания от него унитарен характер на младата държава, утвърден от нейния основен закон. Петров изглежда е бил донякъде изкушен от желанието да демонстрира познания за широкия теоретичен спектър по темата, което прави въвеждащият раздел твърде обширен спрямо аналитичната част от изложението.

Втората глава „Албанското етническо пространство в Р. Македония. Географски граници и историческо минало“ (8 параграфа, 46 с.) е същинското въведение в темата. Авторът проследява нарастващите амбиции на албанците за етнически права върху все по-широка територия, публично изразявани от Призренската лига (1878 г.) насам, през въображаемата „Велика Албания“ (1941 г.), неприкрито и през Призренската декларация от драматичния май 2001-ва до последвалите през новия век искания за преразглеждане на Охридския договор (август 2001 г.)

Съдържанието на тази глава от работата на Д. Петров уплътнява добре представата за географското присъствие на албанците в региона и конкретно в Р. Македония, за историческото им движение към самостоятелна роля и за превръщането им в реален политически фактор в изследваното геополитическо пространство. Цитираните албански и македонски източници и лични мнения обогатяват изложението, но е необходима авторска критичност към много от тях. Това се отнася и до използваните статистически данни. Някои заключения биха могли да бъдат по-прецизни, напр.: албанската автономия не е двигател на промените (с.95), а катализатор, защото двигател е далеч по-старата идея за самостоятелност.

Трета глава „Обществено-политически отношения в Република Македония (края на ХХ – началото на ХХІ век) – (7 пар., 44 с.) е ключова за дисертационния труд заради основно историческия си профил и приносите в проследяването на политическата организация на албанците в Р. Македония. Съществуващият информационен масив за последното десетилетие на ХХ век е сполучливо систематизиран, а представянето и осмислянето на събитията през новото столетие е убедително, въпреки ограничените документални източници. Пресата като информационен извор е точно, но донякъде недостатъчно използвана. И тук са валидни бележките ми за необходимост от авторска позиция спрямо използваните статистическите данни и твърдения на заинтересуваните страни. По-плътното представяне на основните фази от политическото изграждане на Р. Македония като фон за анализирането на отношенията държава/македонско мнозинство – албанско малцинство, власт – опозиция и легитимни – въоръжени действия би обогатило историческия разказ. Същият ефект би имало и поне схематичното портретиране на водещите политически фигури на македонската политическа сцена, както от албанския, така и от македонския политически корпус. Опитът за цялостно представяне на превръщането на албанците във важен фактор за бъдещото развитие на държавата обаче е съдържателен, убедителен и респектиращ.

Четвърта глава „Икономически и социални промени сред албанците в Република Македония (кр. на ХХ в. и нач. на ХХІв.)“ – (6 пар., 54 с.) е познавателно важен текст, резултат от подход, в който исторически, социологически и антропологически методи се допълват успешно. С пренасяне на вниманието върху измененията в социално-икономическото състояние и в образователния статус на албанците в Р. Македония, дисертационният труд получава убедителен доказателствен материал за основанията и възможностите на албанците да бъдат политически фактор в държавата. Този принос би могъл да бъде уплътнен и при интерес към медиите и културните институции на албанците в Р. Македония. Усилията на дисертанта да компенсира бедната документална основа с анкетворска работа на македонски терен е сполучлив принос, макар че броят на респондентите – очевидно по обективни причини – е по-скоро илюстративен, отколкото представителен.

Като непосредствен свидетел на разглежданите процеси, участник в някои от най-важните събития и лично познат с много от водещите личности на македонската

политическа сцена, вероятно съм по-взискателен от необходимото в случая. Критичните ми бележки не променят общото ми положително отношение към предложението дисертационен труд, който дава принос към българската балканистика. Работата на дисертанта има и приложно значение, тъй като разширява възможностите за намиране на по-добри решения при контактите с Р. Македония в различни житейски сфери. Становището ми е, че представеният дисертационен труд дава основание да гласувам със „ЗА“ и да подкрепя решение на Научното жури да присъди на Димитър Петров научно-образователната степен „доктор“.

4 септември 2017 г.

Проф. д-р Ангел Димитров